

زانكو : سه لآحه دین – هه ولیر

كۆلیژ: بهر یوه بردن و ئابوری

بهش: ئابوری

بابهت: كوردناسی

قوناغی یه كهه – (كۆرسی یه كهه)

ناوی مامۆستا : م.ی. دیدار سعید جوكل

سالی خویندن: ۲۰۲۳/۲۰۲۲

پەرتووکی کۆرس Course Book

1. ناوی کۆرس	کوردناسی
2. ناوی مامۆستای بەرپرس	م.ی. دیدار سعید چوکل
3. بەش/ کۆلیژ	ئابووری / کۆلیژی بەریوەبردن و نابوری
4. پەیوەندی	dedar.jukl@ su.edu.krd ژمارەى تەلەفۆن (07504957145)
5. یەكەى خۆیندن (بە سەعات) لە هەفتەیهك	تیۆری: ۳ پراكتیک: 0
6. ژمارەى كارکردن	
7. كۆدى كۆرس	
8. پڕۆفایەلى مامۆستا	لەسالى (2009-2010) لە زانكۆى سەلاحەددین - كۆلیژی زمان/ بەشى كوردی بېروانامەى بەكالۆریۆسم بەدەستھێناوە لەسالى (2012-2013) لەھەمان كۆلیژ وەك یاریدەدەرى توێژەر دامەزراوم , لە سالى 2018 بېروانامەى ماستەرم لە بواری زمانى كوردی لە ھەمان كۆلیژ بەدەستھێناوە
9. وشە سەرەكیەكان	كورد، كوردۆلۆجی، كوردناسی، میژوو، رەچەڵەكى كورد، جوگرافیا، ئایین، زمان، پەيوەندیكردن، خێزانە زمان، دیالێكت، شیوەزار، ئەدەب، رییازە ئەدەبیبیەكان، كلاسێك، رۆمانسی، ریالیزم، رۆژنامەنووسی.
10. ناوەرۆكى گشتی كۆرس:	<p>كوردناسی : ھەموو نوسراو و توێژینەوێ زانستییەكان دەگرێتەوێ كە لە سەر ھەموو لایەنەكانى ژيانى كورد وەك (زمان , ئەدەب , میژوو , ئاین و كلتور و...ھتد) نوسراو و بلاوكراو تەوێ بە ئامانجى ناساندنى كورد.</p> <p>گرنگی ئەم كۆرسە لە گرتنەبەرى رێگای زانستى بۆ لێكۆلینەوێ لە كورد وەك نەتەوێ و خاكى كوردستان وەك ولات دەردەكەوێت، بە ئامانجى ناساندنى كورد وەك یەكێك لە نەتەوێكانى دونیا كە خاوەنى خەسلەت و تاییبەتمەندى نەتەوایەتى خۆیەتى و جیاوازی لە نەتەوێكانى تر لە پووێ نەژاد و زمان و كلتور و نەریتەوێ، كە مەرجیكى سەرەكیە ھەموو تاكێكى كورد زانیارى راست و پوخت لەسەر ئەم بابەتە بزانێت بە ئامانجى گریدانى تاكى كورد بە نەتەوێ و خاكى خۆى كە تاییبەتە بە خۆى و جیاوازی لە ھەموو نەتەوێكانى تر.</p> <p>ھەر ئەمەش وای كردووێ كە ئەم بابەتە جیاواز لە ھەر بابەتیكى تر بە پێویستییەكى گرنگی ھەنووكەیی</p>

دابئری و دەبیټ له هه‌موو کۆلیژ و به‌شه جیا‌جیا کانی زانکۆکانی هه‌ری‌می کوردستان بخویند‌ریټ.

11. ئامانجه‌کانی کۆرس :

1- ڕوونکردنه‌وه‌ی هه‌موو ئه‌و باب‌ه‌تانه‌یه که له باره‌ی گه‌لی کورد‌ه‌وه ڕوونه‌کراونه‌ته‌وه، لێ‌ره‌دا ڕوونتر ده‌کرینه‌وه و قوتابیان پێ ئاشنا ده‌کری .

2- باب‌ه‌ته‌که وه‌کو باب‌ه‌تیکی ڕۆشن‌بیری گشتی ده‌بی

2- راست‌کردنه‌وه‌ی ئه‌و زانیاریانه‌ی، که ناحه‌زانی نه‌ته‌وه‌ی کورد دژی کوردیان نوسیوه و بێ وێژدانانه له به‌رژه‌وه‌ندی خۆیان راست‌یه‌کانیان ئاوه‌ژوو‌کردۆته‌وه .

2- له‌پێناو ناساندنی خویندکارانی غه‌یره کورد، به‌ریشه و ڕه‌چه‌له‌کی کورد و سه‌ربه‌خۆی زمانی کوردی و داب و نه‌ریت و شیوازی بیرکردنه‌وه و شارستانیه‌تی کورد.

3- ناساندنی خویندکاران به‌ سامانی ده‌وله‌مه‌ندی که‌لتور و که‌له‌پوور و جوگرافیا لایه‌نه جیا‌جیا‌کانی ژبانی نه‌ته‌وه‌ی کورد و نه‌ژاد و میژوو و زمان و ئه‌ده‌بیاتی کوردی .

4- تێگه‌یانندی خویندکاران له‌و حه‌قیقه‌ته‌ی که کورد نه‌ته‌وه‌یه‌کی خا‌ک دابه‌ش‌کراوی بێ قه‌واره‌یه و به‌ درێژایی میژوو توشی قێکردن و ڕاگواستن و گۆرینی دیمۆگرافیای خا‌ک و ناسنامه‌ی نه‌ته‌وه‌یی بو‌ته‌وه .

5- تێگه‌یانندی قوتابی که کوردیش خاوه‌نی زما‌زی‌که له ئاستی زمانه‌کانی دیکه‌ی دنیا‌دایه له‌ ڕووی سروشت و پێکهاته‌وه ، هه‌ول بدا بو‌ پێش‌خستنی زمانه‌که‌ی له‌ ڕیگای به‌کاره‌ینانی زمانی کوردی له‌ نووسین و دا‌ه‌نانه‌کانیدا.

12. نه‌رکه‌کانی قوتابی

نه‌رکی قوتابی له‌م باب‌ه‌ته‌دا گرنگه‌ که ناماده‌بوونی به‌رده‌وامیان هه‌بێ و تێبینه‌کان تۆماربکه‌ن و به‌شداربێ له‌ وانه‌که به‌ ڕیگای گه‌توگۆو خستنه‌ ڕووی تێبینه‌کان " هه‌روه‌ها خویندنه‌وه‌ی نه‌و سه‌رچاوانه‌ی که له‌ لیستی سه‌رچاوه‌ی کۆرسیوه‌که‌ ناماژه‌یان پیکراوه‌ " بو‌ نه‌وه‌ی پێشو‌ه‌خته‌ زانیاریان هه‌بێ له‌سه‌ر باب‌ه‌ته‌که‌.

13. ڕیگه‌ی وانه‌ ووتنه‌وه

له‌م وانه‌یه‌دا چه‌ندین شیوازی به‌کارده‌هێنری بو‌گه‌یشتن به‌ئاما‌نجه‌کان و گه‌یا‌دندی زانیاریه‌کان بو‌ قوتابی وه‌کو ڕیگای قوتابی سه‌نته‌ری و هه‌روه‌ها ڕیگای ئاماده‌کاری، که تیا‌یدا باب‌ه‌ته‌کان به‌ قوتابیان

دهدری لهگه‌ل به کارهینانی چه‌ند ریگایه‌کی دیکه‌ی وه کو ریگای گفتوگو و پرسیار و وه‌لام (الاستجواب) له‌پیناو ده‌وله‌مه‌ندکردنی بابته‌که‌و با شترگه‌یا ندنی زانیاریه‌کان. به کارهینانی هه‌ریه‌ک له‌م شیوازانه‌ش به‌پیی سروشتی بابته‌ی وانه‌که‌و بوونی سه‌رچاوه‌و هوکاری پیویستی له‌به‌رده‌ستدا بوو ده‌گوپی.

14. سیسته‌می هه‌لسه‌نگاندن
هه‌لسه‌نگاندن له‌م بابته‌دا به‌ ریگای نه‌جامدانی کویز و سیمینار و چالاک‌ی و لئیرسینه‌وه‌ی رۆژانه و تاقیردنه‌وه‌ی کوشش له‌ بابته‌که‌که‌ هه‌موو نه‌مانه‌ له‌سه‌ر (40) نمره‌ ده‌بییت و نه‌جامدانی تاقیردنه‌وه‌ی کو‌تایی کورس له‌سه‌ر (60) نمره‌ ده‌بی .

15. نه‌جامه‌کانی فیربوون
شاره‌زابوونی قوتابی سه‌باره‌ت به‌ میژووی کورد و جوگرافیای کوردستان .
- ئاشنا بوون به‌ رووداوو گوپانکاریه‌کانی جیهان به‌ گشتی ونه‌ته‌وه‌کانی دراوسی به‌ تاییه‌تی و کاردانه‌وه‌یان بو سه‌ر ژیان و نه‌دکاری نه‌ته‌وه‌ی کورد.
- شاره‌زابوونی قوتابی به‌ زمان و نه‌ده‌بی کوردی .
که‌یاندنی زانیاری نوی سه‌باره‌ت به‌ بابته‌ی په‌یوه‌ندی‌دار به‌ (زمان و نه‌ده‌بی کوردی) .

- 1- د. وریا عومەر ئەمین، ئاسۆیهکی تری زمانهوانی.
- 2- عەبدولوهەب خالە، زمان و زمانقانی.
- 3- د. رەفیع شوانی، زمانی کوردی شوینی لەناو زمانهکانی جیهاندا.
- 4- د. رەفیع شوانی، چەند بابەتیکی زمان و ریزمانی کوردی.
- 5- پ. د. فریدریش مولیر، پ. د. ئەلبیرت سوسین، پ. د. هۆگۆ مەکاس، وە رگیپانی لە ئەلمانیهوه:
د. حەمید عەزیز، زمانی کوردان چەند لیکۆلینەوهیهکی فیلۆلۆجی زمان.
- 6- بیهزاد خۆشحالی، و: مستەفا غەفور، فیلۆلۆجیای زمانی کوردی و میژووی کوردستان.
- 7- کۆپی زانیاری کورد، بەرکوتییکی خەرمانی کوردناسی لە ئەوروپا.
- 8- د. ئەورەحمانی حاجی مەرف، فەرھەنگی زمانناسی.
- 9- محەمەد مەعروف فەتاح
- 10- محەمەد ئەمین هەورامانی، میژووی ریبازی زمانی کوردی.
- 11- میهرەدای ئیژییدی، چەردە باسیک لەبارەکی کوردانەوه.
- 12- سەعید مەموزینی، بەرکوتییکی لە میژووی کورد و کوردستان.
- 13- عەبدولپەرەحمانی قاسملۆ، کوردستان و کورد.
- 14- محەمەد ئەمین زەکی بەگ، خولاسەکی تاریخی کورد و کوردستان.
- 15- قەیس کاکل توفیق، جوۆرهکانی رستەو تیۆری کردە قسەییەکان، نامەکی ماستەر.
- 16- عەلەئەدین سەجادی، میژووی ئەدەبی کوردی.
- 17- د. مەرف خەزەندەر، میژووی ئەدەبی کوردی.
- 18- شەرەفنامە، شەرەفخانی بەتلیسی، هەژار کردوویەتی بە کوردی.
- 19- د. کەمال مەزھەر ئەحمەد، چەند لاپەرەیهکی لە میژووی گەلی کورد.
- 20- د. ئارشاکی پۆلادیان، و: ئازاد عوبید سەلح، کورد لە سەرچاوه عەرەبیەکاندا.
- 21- د. شوکریه رەسول، ئەدەبی کوردی و هونەرەکانی ئەدەبی کوردی.
- 22- د. عەلی عەبدولوافی، و: د. ئیبراهیم عەزیز، زانستی زمان.
- 23- محمد معروف فتاح، زمانهوانی.
- 24- عیزەدین مستەفا رەسول، ئەدەبیاتی نوێی کوردی.
- 25- ئەحمەد سالار، ریبازە سەرەکییەکانی ئەدەب و هونەر.
- 26- سەدیق بوۆرەکی، میژووی وێژەکی کوردی.
- 27- خورشید رەشید ئەحمە، ریبازی پۆمانتیک لە ئەدەبی کوردیدا.

ناوی مامۆستای وانهپێژ	17. بابەتەکان
3 کاتژمێر	<p><u>بەكەم / جوگرافیا</u></p> <p>بەشی یەكەم : دەروازەیهك بۆ كوردستان</p> <p>1- زاراوەی كوردستان</p> <p>2- شوپن (پێگەی جوگرافی)</p> <p>3- شوپنی ئەستروۆنۆمی</p> <p>4- سنوور و پرووبەر و شیۆه</p> <p>بەشی دووهم / تاییهتەندی سروشتی كوردستان</p> <p>1- بەرزی و نزمی (تۆبۆگرافیا)</p> <p>2- ئاو و هەوا</p> <p>3- دەرامەتی ئاوی</p> <p>بەشی سێیەم / تاییهتەندی مروی كوردستان</p> <p>1- دابەشبوونی دانیشتوان بە پێی پێكھاتە</p> <p>2- دابەشبوونی دانیشتوان بە پێی ژینگە</p> <p>3- دابەشبوونی دانیشتوان بە پێی قەبارە</p> <p>بەشی چوارەم / ژيانى ئابوورى له كوردستاندا</p> <p>1- كشتوكال</p> <p>2- سامانی ئازەل</p> <p>3- پیشەسازی و كانزاكان</p> <p>4- گەشتوگوزار</p>

- پروژلی شارستانی زاناینی کورد له میژووی ئیسلامیدا

ههفتهی سیپیه/سی یه م: میژووی نوی و هاوچه رخی کورد

- سه رهه لدان و بوژانه وهی میرنشینه کوردیه کان
- هوکارهکانی روخانی میرنشینه کوردیه کان
- کوردستان له مملاتی ولاتی هه ریمیدا
- هه ندی لایه نی پرشنگذاری شارستانی تی میرنشینه کان
- بزاق و شوژشه کوردیه کان له سه دی نوزده و بیستدا
- **ههفتهی چواره م/ کورد و بزاقی ریکخراوهیی له نیوهی یه که می سه دهی بیستدا**
- کورد له کونگره و پهیمانامه زیوده وله تیه کانددا
- کوماری کوردستان له مه هاباد
- جینوساید

سپیه م / زمان

ههفتهی یه که م / 1- زمان و گرنگی زمان و جوړهکانی زمان

2- (پیناسه ی زمان له روانگه ی زمانه وانی دهروونی و کومه لایه تی و گرنگی زمان و و جوړهکانی زمان (نوسراو، جهسته یه)

3- تایه تیهکانی زمان

(زمان رهفتاره - زمان دهنگه - زمان سیسته مه - زمان تایه ته به مروف - زمان هیمایه - زمان داهینانه)

4- خیزانه زمانیهکان

(هیندو ئه وروپی - سامی و حامی - تۆرانی)، هاوبه شی زمانی کوردی و هیندو ئه وروپی.

5 ههفتهى دووهم/- مېژووى زمانى كوردى و قوناغهكانى

(قوناغى كۆن - قوناغى ناوهند - قوناغى شيوهزار - قوناغى نوئ)

6- زارهكانى زمانى كوردى و شوپنى جوگرافى

(زار - تايهتتمهندى زار - جوړهكانى زار - زارهكانى زمانى كوردى)

7- زمانى ستاندهرد و هوكارهكانى دروستبوونى

(زمانى ستاندهرد، شيوهى دروستبوونى (تايينى - سياسى - ئهدهبى بهرز)، هوكارى نهبوونى ستاندهرد له زمانى كورديدا) .

8 ههفتهى سيبپهه/ رېنووسى زمانى كوردى و گرفتهكانى

پيتهكانى زمانى كوردى - گهشهى نوسين - نوسينى نمونهيى - جوړهكانى ئهلفوبى - گرفتهكانى رېنووسى كوردى)

9- پلانى زمان و سياسهتى زمانى

(زمانى دايك و پاريزگار يکردن لېي - گرنكى نهتهوايهتى زمانى دايك، رۆلى نه رېنى زمانى بيانى لهسه زمانى دايك - پلانى زمان - زمان و ئاسايشى نهتهوهيى)

10 ههفتهى چوارهه/- مملانزېى زمانى بېگانه لهگهّل زمانى كوردى

(چهمكى مملانزېى، قوناغهكانى مملانزېى، كارتيكهكانى سه مملانزېى)

11- گهشه و گورانى زمانى

(چهمكى گوران - بنهماكانى گوران - هوكارهكانى گورانى زمان - ئاستهكانى گورانى زمان)

12- زمان و كهلتوور

(ږهنگدانه وهى كهلتوورى كوردى له زماندا : ږيزگرتن -
ږيکه وه ژيان - ته بايى - مروقدوستى ... هتد)

جواره م / لږنهى نه ده ب

هه فتهى په كه م / په كه م - ميژووى نه ده بى كوردى

دووه م- جوړه كانى نه ده ب

أ- نه ده بى نه نوسراو (نه ده بى فولكلور)

(-ږيناسهى فولكلور - گرنكى و به اى فولكلورى كوردى
و رولى له بونىادى شارستانى كورددا- به شه كانى
فولكلور (نه فسانه - داستان - هه قايهت - په ندى
ږيشينان - مه ته ل- گورانى و هونراوه، ... هتد
(هينانه وهى نمونه بو هه ربه كيكيان) .

ب- نه ده بى نوسراو (شيعر - په خشان)

1- شيعرى كوردى (قوناغه كانى شيعرى كوردى)

په كه م / شيعرى كلاسيكى كوردى (شيوازى
شيعرى كلاسيكى كوردى له ږووى ږوخسار و ناوه رو كه وه
(

هه فتهى دووه م / قوتابخانه كانى شيعرى
كلاسيكى كوردى

- نه ده بياتى لورى : كورته په كى ميژووى ده ربارهى
باباتا هيرى هه مه دانى و نمونهى شيعرى

- نه ده بياتى كرمانجى سه روو : كورته په كى ده ربارهى
نه ده بياتى كرمانجى سه روو، نمونهى شيعرى مه لاي
جزيرى

نه ده بياتى كرمانجى خواروو، قوتابخانه كهى سى

	<p>كوچكهى بابان و نمونهى شيعرى نالى</p> <p>دووهم / شيعرى نوپى كوردى</p> <p>- شيعرى رومانسىزمى كوردى</p> <p>- ميژووى سهرهلدانى شيعرى نوپى و هوكارهكانى نوپوونهوه</p> <p>- تاييهتمهنديتى شيعرى رومانسىزمى كوردى و جياوازى لهگهل رومانسىزمى ئوروپى</p> <p>- چهند نمونهيهكى شيعرى (گوران وهك نمونه)</p> <p>ههفتهى سينيهم سينيهم / شيعرى هاوچهرخى كوردى (له بزوتنهوهى پروانگهوه تا دواى راپهرين) له پرووى روخسار و ناوهروك و تاييهتمهندييهوه .</p> <p>پهخشانى كوردى</p> <p>_ ميژووى سهرهلدانى پهخشانى كوردى و هينانهوهى نمونه له زيو (دهقه كوئنهكان به نمونهى سهرهنجام و ميسحفا رهش و جيلوه، ئاقييه نامه، مهولودنامه، مهلامهحموودى بايهزىدى، ئهحمهدى خانى ...هتد) .</p> <p>هونهرهكانى پهخشانى كوردى : (ههقايت - پهندي پيشينان - قسهى نهستهق - مهتهل - وتار - خوتبه - سهرگوزشته - نامه - راگوزارى - چيروك - رومان - دراما) زور به چرى باسى ههريهكەيان بكرىت و نمونهيان بو (بهيئريتهوه) . يان دهتواييت تهنيا جهخت لهسهر ئهم سى هونهرهى خوارهوه بكاتهوه :</p> <p>- چيروكى كوردى</p> <p>- درامى كوردى</p> <p>- رومانى كوردى</p>
--	--

	<p style="text-align: center;">ههفتهی چوارهم /</p> <p>- میژووی سه‌ره‌لدانی چیرۆکی کوردی</p> <p>- تاییه‌تمه‌ندیی چیرۆکی کوردی</p> <p>- شیوازی چیرۆکی کوردی به پپی قۆناغه‌کانی چیرۆکی کوردی</p> <p>له رۆمانیشدا به هه‌مان شیوه :</p> <p>- میژووی سه‌ره‌لدانی رۆمانی کوردی</p> <p>- قۆناغه‌کانی رۆمانی کوردی</p> <p>له درامادا :</p> <p>- هونه‌ره‌کانی درامای کوردی (شانۆ - ته‌له‌فزیۆن - سینهما - رادیۆ) .</p> <p>- میژووی سه‌ره‌لدانی شانۆی کوردی، وه‌ک ده‌قی نوسراو - نه‌ک نمایش و هونه‌ری نواندن</p> <p>- تاییه‌تمه‌ندیی شانۆی کوردی (جه‌ختکردنه‌وه له سه‌ر ناوه‌رۆکی) .</p>
	<p style="text-align: center;">18. بابته‌ی پراکتیک (نه‌گهر هه‌بیت)</p>
	<p style="text-align: center;">19. تاقیکردنه‌وه‌کان</p> <p>1. دارشتن: لهم جۆره تاقیکردنه‌وه‌یه پرسیاره‌کان زۆریه‌ی به وشه‌ی وه‌ک روون بکه‌وه چۆن...؟ هۆکاره‌کان چی بوون...؟ بۆچی...؟ چۆن...؟ ده‌ستپێده‌کات. له‌گه‌ڵ وه‌لامی نموونه‌ییان نموونه ده‌بیت ده‌سته‌به‌ر بکرتیت</p> <p>2. راست و چه‌وت: لهم جۆره تاقیکردنه‌وه‌یه رسته‌یه‌کی کورت ده‌رباره‌ی بابته‌تیک ده‌سته‌به‌ر ده‌کرتیت و پاشان قوتابی به راست یان چه‌وت داده‌نیت. نموونه ده‌بیت ده‌سته‌به‌ر بکرتیت.</p>

3. بژاردهی زور: لهم جوره تاقیکردنهوهیه ژمارهیهک دهستهواژه دهستهبردمکریت له ژیر رستهیهک وپاشان قوتابیان دهستهواژهی راست ههلهبژیریت. نمونه دهبیت دهستهبربکریت.

20. تیینی تر

21. پینداچونهوهی هاوهل